

Геннадій МУРАШИН,
*член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України,
почесний працівник прокуратури України*

Олександр МУРАШИН,
*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України*

АКТИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО НАРОДОВЛАДДЯ ТА ГАРАНТІЇ ЇХ ЗДІЙСНЕННЯ

Ключові слова: акт; народовладдя; вибори; референдум; гарантія; суд; прокуратура; іноземний (офіційний) спостерігач.

Вибори Президента України, які відбулися цього року, стали переконливим свідченням подальшого утвердження демократичних засад у нашому суспільстві, активного розвитку інститутів безпосереднього народовладдя, забезпечення реалізації кожному громадянину виборчих та інших прав. Відкритість і прозорість виборчого процесу в Україні, його позитиви з огляду на вимоги європейських і світових демократичних стандартів одержали схвальний відгук з боку зарубіжної громадськості, були засвідчені майже чотирма тисячами іноземних спостерігачів, які перебували під час виборів у нашій країні.

Сьогодні люди дедалі чіткіше розуміють, що суть і життєвість народовладдя полягає не так у його декларативному проголошенні, як у забезпеченні його послідовного впровадження, у тому, які матеріальні, політичні, юридичні та інші гарантії надає держава та її органи для реалізації народовладдя, ефективного функціонування його інститутів, і насамперед реалізації його правоустановчих актів, таких як вибори, референдуми, народні обговорення, загальні збори населення,

трудових колективів, громадські звернення (петиції), страйки тощо.

У досягненні українською державою проголошених в її Конституції ознак соціальної, демократичної, правової важливе значення має те, що народ з об'єкта державного управління стає пріоритетним суб'єктом влади, що здійснюється ним не тільки через органи державної влади та місцевого самоврядування, а й шляхом прямого народного волевиявлення через акти безпосереднього народовладдя. Їх природа і юридична сила визначаються Конституцією і законами України.

У демократичній державі воля народу та державна влада мають бути тотожними і саме народ повинен брати безпосередню участь в прийнятті важливих політичних рішень у здійсненні влади. Його воля, висловлена в актах безпосереднього народовладдя, здійснених відповідно до встановлених процедур, є загальнообов'язковою і повинна втілюватись у життя, ефективно діяти як соціальний регулятор. Акти безпосереднього народовладдя покладають на державу, її органи, посадових осіб, громад-

ські організації, колективи підприємств, установ і організацій певні обов'язки та відповідальність. Такі акти не потребують будь-якого наступного схвалення чи підтвердження. Але задля недопущення в них порушень закону або будь-яких розходжень з його положеннями, за законністю цих актів, їх правильним і неухильним застосуванням має здійснюватись відповідний нагляд, у тому числі і прокурорський, а також існувати право оскарження їх в судовому порядку.

Акт народного волевиявлення містить владні настанови щодо вирішення певних питань державного і суспільного життя. Мета прийняття цих актів на загальнодержавному або регіональному рівні, а також різного роду об'єднаннями людей полягає у здійсненні влади від їх імені. Право на здійснення безпосереднього народовладдя має кожен дієздатний громадянин з урахуванням проживання його на відповідній території чи належності до територіальної громади або трудового колективу. У цьому сутність та одна з головних ознак реального безпосереднього народовладдя.

Акт безпосереднього народовладдя є правовим і має відповідати вимогам, які висуваються до таких актів. Це мусить бути типовий документ певної форми та юридичної сили. Він видається від імені колективного суб'єкта безпосереднього народовладдя, правомочного приймати такого роду правовий акт. Правомочність названого суб'єкта визначається Конституцією України, законом, указами, постановами, положеннями, статутами. Кожен суб'єкт може приймати тільки ті види правових актів, які саме для нього визначені. Недодержання цих вимог, прийняття не передбаченого для даного суб'єкта будь-якої довільної форми правового акта, зміст якого не відповідає офіційно встановленим його правовим можливостям, слід вважати порушенням законності, а отже, й підставою для визначення його недійсним. Найважливішим критерієм законності, змістовності й обґрунтованості акта безпосереднього народовладдя має бути його відповідність Конституції України, характеру та обсягу правових можливостей суб'єкта, який прийняв цей акт.

Правотворча діяльність суб'єктів прямого народовладдя повинна відбуватись у встановлених процесуальних рамках, здійснюватись за особливою процедурою та певними етапами. Від досконалості такої процедури залежить ефективність впливу вказаних суб'єктів на розвиток суспільних відносин, впровадження засад законності у прямій правотворчій діяльності, зміцнення закріпленої в Конституції України правової основи державного і суспільного життя. Процеси та процедури безпосереднього здійснення народом належної йому державної влади сприяють гарантованому Конституцією України справжньому і реальному залученню громадян до управління державними справами й створюють умови для зменшення відчуженості громадян від влади, як це фактично було за умов тоталітарного режиму радянських часів на території України.

Учасники процесу безпосереднього волевиявлення повинні бути обізнані з основами правотворчості, мати певний рівень правової культури. Їм необхідно знати про їх право нормотворчої ініціативи, брати участь не тільки в остаточному прийнятті акта (голосуванні), а й у порушенні питання про прийняття рішення щодо підготовки проекту такого акта і самому процесі його підготовки та активного обговорення.

Акти безпосереднього народовладдя, визначені в Конституції і законах України, а також в інших нормативно-правових актах, переважно стабільні. Проте на даному етапі деякі з них часто змінюються, уточнюються, новелізуються. Це стосується передусім законів, що регламентують виборче право: Закону про вибори Президента України, Закону про вибори народних депутатів України, Закону про вибори депутатів Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Подібна нестабільність законодавства зумовлюється як об'єктивними, так і суто суб'єктивними обставинами, політичною нестабільністю, складнощами перехідного процесу формування української державності і правової системи України.

У монографічних правознавчих виданнях висловлюється думка щодо необхідності

існування спеціального загального положення про акти безпосереднього народовладдя, де б ґрунтовно і всебічно визначалися види актів безпосереднього народовладдя, коло найважливіших питань, з яких вони приймаються, процедури прийняття, зміни, скасування, характер дії, а також співвідношення їх між собою, їхні ознаки як джерел тієї чи іншої галузі права.

Здійснення в Україні певних актів безпосереднього народовладдя забезпечується системою гарантій, характерних для демократичного суспільства, тому що жодні форми народовладдя, в тому числі й безпосереднього, не можуть нормально функціонувати, розвиватись і вдосконалюватись, якщо не забезпечуються відповідними гарантіями. Призначення останніх полягає в тому, щоб створити найбільш сприятливі умови для здійснення безпосереднього народовладдя.

Гарантії – це і встановлення відповідальності, а також застосування примусових санкцій до порушників конституційних норм та принципів, відповідних установлень інших законодавчих актів, спрямованих на захист демократичних підвалин життя суспільства і держави. Така відповідальність має бути передбачена також для тих, хто злісно не виконує конституційні приписи, навмисно і свідомо ігнорує їх. Гарантії спрямовані й на усунення можливих причин та перешкод неповного або неналежного забезпечення безпосереднього народовладдя. Дієва система гарантій є визнаним мірилом реальності такого народовладдя.

Особлива ознака справжньої реальності безпосереднього народовладдя – це гарантованість прийняття і реалізації його актів, яка визначається у закріплених в Конституції України загальних, основоположних нормах-гарантіях, нормах-принципах. Вони містяться в різних розділах Основного Закону і в загальних засадах, і там, де йдеться про права, свободи та обов'язки людини і громадянина, в розділі «Вибори. Референдум», а також в розділах, що регламентують організацію і функціонування законодавчої, виконавчої і судової влади, прокуратури та інших державних і громадських установлень. Положення цих норм стосовно

здійснення актів безпосереднього народовладдя розвиваються і деталізуються в чинному законодавстві.

Безпосереднє народовладдя, його правоустановчі акти є важливим невід'ємним елементом громадянського суспільства. Чим вище вимоги до реалізації цих актів, тим більшою мірою вони мають бути гарантованими, захищеними від порушень або ігнорувань з боку тієї ж держави, її органів, чиновництва, від свавілля різного роду екстремістських сил.

Конституція і законодавство України передбачають систему гарантій та правових механізмів, покликаних забезпечити здійснення безпосереднього народовладдя. Умовно ці гарантії можна поділити на дві основні категорії. Перша з них – це гарантії загального характеру, що виступають як економічні, політичні, соціальні, ідеологічні й організаційні фактори і напрями щодо здійснення актів безпосереднього народовладдя. До іншої категорії належать спеціальні (юридичні) гарантії – правові норми, що визначають умови і порядок їх реалізації, охорони та захисту на випадок порушення.

Економічні гарантії охоплюють економічні умови й можливості реального впровадження конституційно-правових установлень щодо здійснення актів безпосереднього народовладдя, спроможність суспільства і держави забезпечити необхідні для цього матеріально-фінансові ресурси.

Наявність цих ресурсів, їх обсяг залежать від економічної ефективності існуючого в державі способу виробництва, від того, як соціально зорієнтована економіка, чи існує справжня економічна свобода громадян та їхніх об'єднань тощо. Слабкість економічних гарантій, кризові явища в суспільстві негативно впливають на матеріальне забезпечення здійснення будь-яких демократичних заходів у країні, її регіонах, знижують їх ефективність. Такі масштабні акти безпосереднього народовладдя, як вибори, референдуми, потребують чималих витрат часто за рахунок і на шкоду виконання соціальних програм, а це викликає відповідне соціальне напруження в суспільстві, негативно впливає на громадську думку, певне ставлення, особливо малозабезпечених верств насе-

лення, до виборів і референдумів, є одним з мотивів абсентеїзму.

До політичних гарантій актів безпосереднього народовладдя, їх прийняття і впровадження належать: держава – організатор запровадження безпосереднього народовладдя; право громадян на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для розвитку і захисту своїх демократичних надбань, реалізації політичних прав та свобод, і передусім невід'ємного права на участь в управлінні державними справами, у здійсненні референдумів, виборів, актів місцевого самоврядування; наявність відповідного рівня плюралізму і гласності в суспільстві, демократичного правового режиму в державі, що визначається рівноправністю виборців, свободою агітації, вільним волевиявленням та контролем за дотриманням законності при здійсненні актів безпосереднього народовладдя.

Реальне та всебічне здійснення актів безпосереднього народовладдя забезпечується також комплексом соціальних гарантій. До них слід віднести такі, що сприяють створенню належних умов для вільного волевиявлення громадян при здійсненні актів безпосереднього народовладдя, забезпеченню стабільності в суспільстві, подоланню конфронтаційних процесів у ньому, консолідації політичних сил, досягненню єдності соціальних спільностей і забезпеченню гармонійних відносин між ними.

Політичні сили країни, насамперед політичні партії різних напрямів, у ході виборчих кампаній, зважаючи на гострі соціальні проблеми населення, неодмінно заявляють про свою готовність до їх вирішення. Ці питання, як правило, посідають одне з цільних місць у передвиборчих програмах будь-якої партії. Саме різного роду постулатами та обіцянками партії намагаються привернути на свій бік пересічних громадян – основний електорат країни. Але партійні гасла – це ще далеко не гарантія того, що ті чи інші соціальні проблеми будуть вирішені. Їхня гарантованість стає реальною лише тоді, коли партії беруть на себе відповідальність за виконання своїх програмних цілей, намагаються втілити в життя свою політику щодо встановлення і надійного забезпечення реальних

соціальних гарантій, досягнення певних соціальних результатів у вирішенні питань заробітної плати, пенсій, освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Одночасно постає завдання більш дійового впливу на вирішення соціальних проблем усіх суб'єктів політичної системи, зокрема профспілок, молодіжних, ветеранських та інших громадських організацій, що має посилити роль усього суспільства, держави, політичної системи на макро- та мікрорівнях у забезпеченні гарантованості та нормальних соціальних умов життя кожної людини і всього народу України.

Велику роль у реалізації актів безпосереднього народовладдя відіграють ідеологічні гарантії. До них слід віднести загальну і правову культуру суспільства та його членів, освіченість населення, національну свідомість і зрілість громадян, демократичні традиції та менталітет українського народу, відповідне інформаційне забезпечення членів суспільства, рівень суспільної та індивідуальної правосвідомості. До цих гарантій слід віднести діяльність держави, її органів та їх службовців, а також органів місцевого самоврядування і суспільства в цілому щодо правової освіти населення, що дає змогу кожній людині взяти більш компетентну участь у прийнятті актів безпосереднього народовладдя.

Для осіб, які забезпечують організацію підготовки і проведення актів виборів та референдумів (їх в Україні близько 400 тис.), має бути організовано висококваліфіковане спеціальне навчання, оскільки корпус організаторів виборчого процесу і референдумів постійно оновлюється.

Однією з умов забезпечення виборчих комісій кваліфікованими кадрами було б створення Центральною виборчою комісією банку даних організаторів виборчого процесу.

Організаційні гарантії здійснення актів безпосереднього народовладдя забезпечуються діяльністю державних органів, органів місцевого самоврядування, установ, посадових осіб зі створення сприятливих умов для їх реального впровадження. У повному обсязі організаційні гарантії здійснення актів безпосереднього народовладдя за-

кріплені в Конституції України та чинному законодавстві.

У процесі формування правової державності значно зростає роль юридичних гарантій актів безпосереднього народовладдя, що складаються з правових норм та інститутів, які забезпечують можливість їх нормальної реалізації та охорону від порушень і деформацій. Такі юридичні гарантії встановлені Конституцією та законами України. Вони досить численні й різноманітні. Крім гарантій, які стосуються актів безпосереднього народовладдя в цілому, здійснення кожного з видів актів забезпечується також особливими гарантіями, які закріплені в законах і стосуються забезпечення реалізації конкретних актів народного волевиявлення. Це Закони України «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори Президента України», «Про вибори депутатів Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», «Про звернення громадян», «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» та інші.

До юридичних гарантій безпосереднього народовладдя належить сукупність відповідно прийнятих норм права, що визначають загальні принципи функціонування інститутів народовладдя, коло суб'єктів його здійснення, цілі, яких воно має досягти. За своєю правовою природою юридичні гарантії актів безпосереднього народовладдя закріплюються в нормах-принципах, процесуальних нормах, нормах, які визначають юридичні обов'язки виборців та учасників референдумів, а також у нормах, що передбачають юридичну відповідальність за порушення законодавства про вибори, референдуми, інші інститути безпосереднього народовладдя.

Юридичні гарантії безпосереднього народовладдя закріплюються і в процесуальних нормах, що регламентують порядок підготовки, організації та проведення виборів або референдумів, а також реалізації їх результатів. Порушення процедури виборів чи референдуму, інших актів безпосереднього народовладдя ставить під сумнів законність цих актів.

До юридичних гарантій здійснення актів безпосереднього народовладдя слід відне-

сти і норми права, що визначають обов'язки для суб'єктів, уповноважених ініціювати, призначати (проголошувати), організувати й проводити вибори та референдуми, реалізувати їх рішення. Юридичні обов'язки суб'єктів безпосереднього народовладдя забезпечують їх правомірну поведінку на всіх стадіях прийняття і реалізації народовладних актів. У разі порушення юридичних обов'язків настає юридична відповідальність, яка також є однією з юридичних гарантій здійснення актів безпосереднього народовладдя. Вона має насамперед такі риси: наявність правових санкцій як міри відповідальності за порушення законодавства про вибори, референдуми, демонстрації, страйки тощо, винність суб'єкта виборів, референдуму, інших форм безпосереднього народовладдя в правопорушенні; обов'язковість виконання визначених законодавством санкцій; реалізація юридичної відповідальності за порушення закону в передбаченій законодавством процесуальній формі.

Положення про відповідальність кореспондують до адміністративного та кримінального законодавства, в якому деталізуються конкретні міри покарання за скоєні правопорушення.

Важливе місце в гарантуванні виборчих і референдумних прав громадян, а також прав відповідно до інших форм безпосереднього народовладдя належить цивільним і цивільно-процесуальним нормам [1].

Усе це свідчить про високий ступінь законодавчої гарантованості здійснення актів безпосереднього народовладдя в Україні.

Гарантом прав громадянина на всеукраїнський референдум, на участь у вільних виборах до органів державної влади та місцевого самоврядування на основі загального, рівного та прямого виборчого права шляхом таємного голосування, а також здійснення інших актів безпосереднього народовладдя, виступає держава в цілому, оскільки відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та її гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Гарантом прав і свобод людини та громадянина є Президент України (ст. 102 Конституції України). Виключно законами України, які приймає Верховна Рада, визначаються права та свободи людини й громадянина, гарантії цих прав і свобод, основні обов'язки громадянина (статті 91 і 92 Конституції України). Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Кожен має право звертатися до Уповноваженого за захистом своїх прав (статті 55 і 101 Конституції України).

Винятково важливе значення в системі організаційно-правових гарантій безпосереднього народовладдя відіграють засоби масової інформації. Вони здатні ефективно сприяти контролю за додержанням законодавства про референдуми, вибори, звернення громадян, страйки, демонстрації та мітинги тощо, оперативно оголошуючи резонансні порушення права громадян на участь у перелічених заходах.

Контроль за безперешкодним функціонуванням інститутів безпосереднього народовладдя здійснюють також представники трудових колективів, політичних партій, профспілок та інших громадських об'єднань.

Гарантом безпосереднього народовладдя, безперешкодного здійснення його актів є й система суб'єктів, уповноважених здійснювати судовий та позасудовий контроль за дотриманням законодавства, яке регулює функціонування інститутів безпосереднього народовладдя, а також органи прокуратури. Останні безоплатно і більш оперативно ніж, наприклад, суди реагують на порушення чинного законодавства і прав громадян. Нерідко саме прокуратурі віддають перевагу громадяни в захисті своїх прав. Свідченням цього є значна кількість звернень до прокурорських органів з приводу порушень виборчого законодавства. Так, під час виборів Президента України у 2010 році на розгляд різних ланок прокуратури України надійшло близько 3000 звернень, заяв і повідомлень щодо порушення законодавства про вибори. Вони стосувалися практично всіх стадій виборчого процесу. Це і порушення порядку передвиборчої

агітації, порушення при складанні списків виборців, підкупи виборців, фальсифікація виборчих документів, порушення таємниці голосування, неправильні підрахунки голосів, порушення громадського порядку тощо. За деякими з них було порушено кримінальні справи, принесено протести, внесено приписи (подання), порушено дисциплінарні та адміністративні провадження, частину направлено до суду.

Стаття 55 Конституції України передбачає, що права та свободи людини й громадянина захищає суд. Якщо вичерпано всі засоби національного правового захисту, кожен має право звертатися за захистом прав і свобод до відповідних міжнародних установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Таким чином, можна сказати, що захист безпосереднього народовладдя в Україні здійснюється не тільки національними, а й міжнародними судами та відповідними міжнародними організаціями.

З набуттям Україною незалежності, посиленням її ролі як повноправного члена ООН, вступом її до Ради Європи, активізацією участі в діяльності ряду міжнародних організацій, ратифікацією актів про права людини дедалі більшого значення набувають міжнародно-правові гарантії безпосереднього народовладдя та його актів. Вони забезпечуються авторитетом міжнародних організацій, застосуванням різного роду санкцій за порушення демократичних принципів і норм, проголошених в Загальній декларації прав людини та в міжнародних пактах.

В Україні, як і в інших демократичних країнах світу, широко застосовується акредитація офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій, які відповідно до виборчого законодавства можуть брати участь у виборчих кампаніях і проведенні референдумів.

Наша держава сьогодні є однією з небагатьох країн світу, де на законодавчому рівні закріплено можливість для іноземних спостерігачів бути присутніми на виборах та здійснювати свою діяльність під час всеукраїнського референдуму. Поняття «офіційний спостерігач» стало складовою виборчого процесу ще під час виборів народних де-

путатів України 1994 року. Свого законодавчого оформлення цей інститут набув в прийнятому у вересні 1997 року Законі України «Про вибори народних депутатів України», у якому йому присвячено окрему статтю «Офіційний спостерігач». У Законі України «Про Центральну виборчу комісію» від 17 грудня 1997 року визначено, що Центральний виборчий комітет України (Центрвиборчком) забезпечує акредитацію на виборах усіх рівнів та референдумах офіційних спостерігачів від інших держав та міжнародних організацій відповідно до положення про статус спостерігачів, яке затверджує саме Центрвиборчком.

Офіційним спостерігачам вручається відповідне посвідчення. Їм надається право бути присутніми на засіданнях виборчих комісій чи комісій з референдуму, а також на передвиборних зборах, мітингах, зустрічах кандидатів у Президенти України, кандидатів у народні депутати України і кандидатів у депутати місцевих рад від різних політичних партій, на зборах, на яких обговорюються питання, винесені на референдум. Вони можуть ознайомлюватися з матеріалами передвиборної агітації, перебувати у приміщеннях виборчих дільниць і дільниць для голосування, ознайомлюватися з результатами підрахунку голосів та підбиття підсумків виборів і референдуму. Спостерігачам надається право ознайомлюватися з роботою дільничних комісій щодо забезпечення реалізації прав громадян на участь у виборах і референдумі, викладати свої пропозиції щодо організації проведення виборів та референдумів, удосконалення законодавства з цих питань із урахуванням міжнародного досвіду, з додержанням законодавства проводити прес-конференції, звертатися у засоби масової інформації. Міністерство закордонних справ України, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, комісії з проведення виборів та референдумів повинні сприяти офіційним спостерігачам у здійсненні їхніх повноважень. Офіційні спос-

терігачі на території України перебувають під державним захистом.

Не допускається втручання офіційного спостерігача в роботу комісій. У разі порушення ним законодавства або загальновизнаних принципів і норм міжнародного права щодо використання його статусу для дій, не пов'язаних зі спостереженням, яке він має здійснювати, Центрвиборчком може достроково припинити його повноваження.

Кількість іноземних спостерігачів у виборчих кампаніях в Україні має тенденцію до активного зростання. Якщо під час виборів народних депутатів України у 1998 році при Центрвиборчкомі було акредитовано понад 400 таких спостерігачів із 36 країн світу, то на виборах народних депутатів України в 2006 році працювало 867 офіційних спостерігачів із зарубіжних країн та міжнародних організацій. На виборах Президента України 1999 року було зареєстровано 576 спостерігачів з 38 країн світу, а на виборах Президента України у 2004 році їх налічувалося понад 12 000 від 73 іноземних держав та міжнародних організацій. У виборчій кампанії щодо виборів Президента 2010 року взяло участь близько 4 000 зарубіжних спостерігачів.

Пропозиції і рекомендації, які містяться в підсумкових документах іноземних спостерігачів та міжнародних організацій, а також досвід дії міжнародних і внутрішніх механізмів гарантування здійснення народовладдя в Україні, в чому значна роль належить і нашим прокурорським органам, мають бути предметом уважного вивчення з метою подальшого вдосконалення виборчого законодавства, виборчих технологій і процедур та покращення організації проведення наступних виборів і референдумів у нашій державі. Це сприятиме подальшому розвитку та поглибленню безпосереднього народовладдя, більш чіткому функціонуванню його інститутів, зміцненню й посиленню дієвості гарантій здійснення актів безпосереднього народовладдя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Див.: Відповідальність за порушення законодавства про вибори: наук.-практ. видання / за ред. віце-президента АПРН України, директора Інституту законодавства Верховної Ради України, доктора юридичних наук, професора, академіка АПРН України О.Л. Копиленка. – К.: Парламентське видавництво, 2006. – 72 с.

*Геннадій МУРАШИН,
Олександр МУРАШИН*

**АКТИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО НАРОДОВЛАДДЯ
ТА ГАРАНТІЇ ЇХ ЗДІЙСНЕННЯ**

Резюме

В умовах подальшого утвердження демократичних засад у нашому суспільстві дедалі більшого значення набувають акти безпосереднього народовладдя – вибори, референдуми, народні обговорення, громадянські звернення (петиції), страйки тощо. Їхня результативність залежить від того, які матеріальні, політичні, юридичні та інші гарантії надає держава для їх здійснення.

*Геннадій МУРАШИН,
Олександр МУРАШИН*

**АКТЫ НЕПОСРЕДСТВЕННОГО НАРОДОВЛАСТЯ
И ГАРАНТИИ ИХ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ**

Резюме

В условиях дальнейшего утверждения демократических начал в нашем обществе все большее значение приобретают акты непосредственного народовластия – выборы, референдумы, народные обсуждения, гражданские обращения (петиции), забастовки и т.д. Их результативность зависит от того, какие материальные, политические, юридические и другие гарантии предоставляет государство для их осуществления.

*Gennadiy MURASHYN,
Oleksandr MYRASHYN*

**DIRECT DEMOCRACY ACTS AND GUARANTEES
OF THEIR IMPLEMENTATION**

Summary

In conditions of further democratic principles consolidation in the society such direct democracy acts as elections, referendums, public discussions, civil petitions and strikes obtain great significance. Their effectiveness depends on material, political, legal and other guarantees which are given by state.